

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

زمان چاپ: ۱۴۰۲/۰۷/۲۰

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

تعلیم و تربیت در آموزه های اسلامی

علی غلامزاده^۱، محمدرضا اسدیپور^۲، جواد نیک پی^۳، علیرضا تقی زاده^۴

۱- کارشناسی ادبیات دانشگاه فرهنگیان بجنورد

۲- سطح ۳ (ارشد) حوزه علمیه خراسان

۳- سطح ۳ (ارشد) حوزه علمیه خراسان

۴- سطح ۳ (ارشد) حوزه علمیه قم

چکیده

در این مقاله با استفاده از نهج البلاغه و سخنان گهر بار امام علی ع مطالب را آورده ایم که می توان ما را در تربیت و تعلیم اسلامی یاری کند و مانیز در صورتی می توانیم بهرمنند شویم که هر یک از فرمایشات ایشان را در زندگی خود به کار ببریم و همچنین با ذکر و عوامل اینکه چه چیزهایی در تربیت و تعلیم درست موثر است بحث هایی را آورده ایم که قابل ذکر است . و در میان مطالبی که بیان نموده ایم مفهوم و تعریف تربیت می باشد که برای تربیت اسلامی باید قبل از هر چیز بدانیم معنا و مفهوم تربیت یعنی چه که در جای خود خواهیم آورد و در پایان مقاله سخنانی را در مورد سخنان دانشمندان غرب آورده ایم که به ما کمک می کند تا قدر آنچه را که در مورد دین اسلام و قران داریم بدانیم و به درستی از ان بهرمنند شویم .

کلیدواژه : تربیت ، اسلام ، قران ، عوامل ، آموزش

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

مقدمه

خدا بر اهل ایمان منت گذاشت که رسولی از خود آنها در میان آنان برانگیخت که بر آنها آیات خدا را تلاوت کند و نفوس آنان را از هر نقص و آلائش پاک گرداند و به آنان احکام شریعت و حقایق حکمتیاموزد ، هر چند که قبل از آن در گمراهی آشکاری بودند.

موضوع تعلیم و تربیت انسان است و طراحی نظام صحیح و جامعی برای تعلیم و تربیت انسان ، تنها از ناحیه وحی ممکن خواهد بود قرآن کتاب انسان سازی و علی علیه السلام ترجمان و مبین قرآن است . چه کسی غیر از آن حضرت میتواند مفسر کتاب خدا باشد ؟ همو که اعلم به وحی و سنت و سیره نبوی و اسبق به ایمان و اقرب به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله است . در قسمتی از خطبه قاصعه در معرفی خود میفرماید : من در دوران نوجوانی ، بزرگان و شجاعان عرب را به خاک افکندم و شاخه های بلند درخت قبيله ربیعہ و مضر را درهم شکستم؛ شما به خوبی موقعیت مرا از نظر خویشاوندی و قرابت و منزلت و مقام ویژه نسبت به رسول خدا میدانید : او مرا در دامن خویش پرورش داد؛ من کودک بودم ، او همچون فرزندش مرا در آغوش خویش می فشرد و در استراحتگاه مخصوصش جای میداد ، بدنش به بدنم میچسبید و بوی پاکیزه او را استشمام میکردم؛ غذا را میجوید و در دهانم می گذاشت . هرگز دروغی در گفتارم نیافت و اشتباهی در کردارم پیدا ننمود . . . . من همچون سای های به دنبال آن حضرت حرکت میکردم و او هر روز نکته تازه ای از اخلاق نیک برای من آشکار میساخت و مرا فرمان میداد که به او اقتدا کنم . مدتی از سال ، مجاور کوه حرا می شد ، تنها من او را مشاهده میکردم و کسی جز من او را نمیدید . در آن روز غیر از خانه رسول خدا ، خانه ای که اسلام در آن راه یافته باشد وجود نداشت . تنها خانه آن حضرت بود که او و خدیجه و من نفر سوم آنها اسلام را پذیرفته بودیم . من نور وحی و رسالت را امیدیدم و نسیم نبوت را استشمام میکردم . به هنگام نزول وحی بر رسول خدا ، صدای ناله های شنیدم؛ از آن حضرت پرسیدم : این ناله چیست ؟ فرمود : این شیطان است که از پرستش خویشمایوس گردیده؛ تو آنچه را که من می شنوم میشنوی و آنچه را میبینم میبینی ، تنها فرق میان من و تو این است که تو پیغمبر نیستی ، بلکه وزیر منی و بر طریق و جاده خیر قرار داری؛ من همواره با او بودم.

و انشا الله کهما نیز از سیره ایشان و قرآن و اهل بیت استفاده نموده و در تربیت فرزندانمان به کار ببریم

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

مفهوم تربیت

در بحث تربیت انسان ، مفهوم واژه تربیت بر پرورش دادن استعداد های انسانی یعنی فراهم کردن زمینه رشد استعدادهای آدمی دلالت می کند . این واژه از ریشه ربو به معنی زیادت و فزونی و رشد و برآمدن گرفته شده است.^۱

تعریف تربیت

واژه تربیت از ریشه ربو به معنای زیادت ، فزونی ، رشد و برآمدن گرفته شده است . و در اصطلاح ، به معنای فراهم کردن زمینه مناسب برای پرورش استعدادهای جسمانی ، روحانی و هدایت آن ها در جهت مطلوب و جلوگیری از وقوع انحرافات و ناهنجاری ها است . البته تربیت ، به معنای رسیدن به رشد ، هدایت به حق و کمال ، رسیدن به حد بلوغ و تشخیص تزکیه نفس و اخلاق و به معنای ادب کردن هم آمده است . کلمه ادب را در احادیث می توان تعبیری از تربیت یا حتی مترادف آن دانست . حضرت علی علیه السلام فرمودند : ما نحل والد ولدا نحلنا افضل من ادب حسن ؛ هیچ بخششی از جانب پدر به فرزند ، برتر از ادب و تربیت نیکو نیست . در خصوص فراهم نمودن زمینه مناسب برای پرورش ، دل اشخاص ، مانند زمین آماده ای است که استعداد رویش هر گیاهی در آن وجود دارد ؛ بر این اساس ، امیر مؤمنان علیه السلام در وصایای خود به امام حسن مجتبی علیه السلام می فرمایند : انما قلب الحدث كالارض الخاليه ما القى فيها من شئ ء قبلته مبادرتك بالادب قبل ان يقسر قلبك و يشتغل لبك لتستقبل بجد رءيك من الاءمر ما قد كفاك اءهل التجارب بغيته و تجربته ؛ همانا دل فرد جوان مانند زمین دست نخورده ای است که هنوز بذری در آن پاشیده نشده است و هر بذری که در آن افکنده شود به خود می گیرد و آن را می رویاند . پس به ادب و تربیت تو ، قبل از آن که دلت سخت شود و حقایق را نپذیرد و عقلت به امور دیگر مشغول گردد ، اهتمام ورزیدم تا در سایه اندیشه و تفکر ، به امور مربوط به خود اقدام کنی و از تجربه های مکرر و انجام آزمایش هایی که اهل تجربه انجام داده اند ، معاف گردی . انسان دارای استعدادهای نهفته ای است که با تربیت صحیح ، مورد بهره برداری قرار می گیرد . به وسیله تربیت می توان تمامی استعدادهای جسمانی و روحانی و عقلانی و عاطفی را رشد داد . از آن گذشته ، تربیت جنبه عملی هم دارد ؛ یعنی انسان به هنگام تربیت ، علم و آگاهی خود را به کار می گیرد و از دانسته های خود ، استفاده کاربردی می نماید.^۲

^۱ : سیری در تربیت اسلامی ، مصطفی دلشاد تهرانی ، ص ۱۶

^۲ : سلوک علوی (راهبردهای امام علی) ع (در تربیت فرزندان ، سید حسین اسحاقی ، ص ۱۶

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

تربیت

تربیت از ابتدایی ترین و اساسی ترین نیازهای زندگی بشری است. نه تنها تربیت لازمه جدایی ناپذیر زندگی است، بلکه انسان، تنها در پرتو تربیت صحیح می تواند موجودی هدفمند و اندیشه ورز بوده، به اهداف و آرمان های خود دست یازیده و قله رفیع سعادت را فتح کند. انسان مسلمان، برای پیمودن راه سعادت و بندگی، نیازمند الگوهای مطمئن در عرصه عمل است. تنها معصومین علیه السلام هستند که از گوهر عصمت و مصونیت برخوردار و از خطا و اشتباه به دورند. آنان بهترین و مطمئن ترین الگوهای تربیتی اند و ارائه دیدگاه هایشان، ضرورتی انکارناپذیر برای پویندگان عرصه تعلیم و تربیت است. در این میان، الگوی تربیتی امام علی علیه السلام جایگاه ویژه ای دارد. آشنا ساختن فرزندان با علوم اهل بیت علیه السلام، از جمله عناصر مهم تربیت دینی در فرهنگ شیعی و علوی است. باید بکوشیم تا فرزندانمان را با معارف غنی، متقن و روشنگر اهل بیت علیه السلام آشنا سازیم و آنان را با تعلیم معارف و محاسن دانش ناب اهل بیت علیه السلام در حریم امن عقیده و عمل قرار دهیم و در برابر هجوم عقاید و اندیشه های ناپاک، سدی مستحکم ایجاد کنیم؛ همان گونه که حضرت علی علیه السلام می فرمایند: به کودکان خود، آن مقدار از دانش ما را، که به حال آنان مفید است، تعلیم دهید تا اندیشه مخالفان و مرجئه، بر آنان غالب نشود در سیره تربیتی معصومین علیه السلام تربیت، پیش از تولد آغاز می شود؛ بدین معنا که پدران و مادران موظفند زمینه هایی را فراهم آورند که فرزندانمان به اعمالی چون نماز که بارزترین و مهم ترین مصداق تربیت دینی است و تلاوت قرآن کریم که سرچشمه معارف الهی است و دعا و همه فضیلت ها و ارزش های دینی و اخلاقی دیگر در آنان ملکه شود.^۳

ضرورت و اهمیت تربیت

توجه به تربیت، توجه به حیاتی ترین مقوله انسانی است. همه بسامان ها و نابسامانی ها، صلاح ها و فسادها و سعادت ها و شقاوت ها به نوع تربیت باز می گردد. تربیت از حیاتی ترین ابعاد زندگی انسان است و در پرتو آن، انسان به سعادت مطلوب نایل می شود. بزرگ مربی اسلام حضرت علی علیه السلام بارها و بارها در سخنان خود، به بیان این مهم پرداخته و آثار و نتایج مثبت تربیت فرزند و پی آمدهای منفی بی توجهی به آن را بیان کرده اند. امام علی علیه السلام به تربیت فرزند، فراتر از تأمین نیازهای جسمی و عاطفی آن نگریده و آن را عطیه ای الهی شمرده اند که در پرتو تربیت سازنده به کمالات انسانی خواهد رسید. ایشان تربیت و ادب آموزی را میراثی بی مانند تلقی کرده اند. علی علیه السلام ثمره و محصول تربیت را پرورش فرزند ناصالح

^۳: سلوک علوی (راهبردهای امام علی) ع (در تربیت فرزندان، سید حسین اسحاقی، ص ۱۳ و ۱۴)

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

دانسته اند . ایشان فرزند صالح را نیکوترین یادگار ، بلکه مساوی با همه یادگارهای باقی مانده از والدین معرفی و از دیگر سو فرزند ناصالح را مایه نابودی شرف و بلند مرتبگی پدران ، و پیشینیان آنان معرفی می کنند . فرزند ناصالح نه تنها خویشتن خود را گم می کند و گوهر بندگی و انسانیت خویش را از دست می دهد بلکه گاهی ممکن است پدر صالح و شایسته را به انسانی ناصالح تبدیل کند . حضرت علی علیه السلام درباره زبیر می فرمایند : پیوسته زبیر مردی از ما اهل بیت بود تا این که فرزند شوم و ناخلف او ، عبدالله بزرگ شد و او را از ما جدا کرد بنابراین ، تربیت ، بستر خوشبختی و بدبختی انسان ها و جوامع مختلف را فراهم می سازد.^۴

روش تحقیق : کتابخانه ای

امتیاز تحقیق :

در این تحقیق که در پایان بحث آورده ایم علاوه بر سخنان گهر بار امام علی مطالب و بیاناتی را از دانشمندان غرب آورده ایم که خواندنی است و برای مخاطب جذاب خواهد بود .

شناخت و عوامل تربیت

۱. دوستان

امام علی ع در رابطه با نقش بسیار حساس دوستان در یکدیگر می فرمایند - قال علی علیه السلام و امحض اخاک النصیحه حسنه کانت او قبیحه همیشه نصیحت خالصانهات را برای دوست خود آماده ساز، شیرین و نیکو یا تلخ و ناراحت کننده و آنگاه هشدار میدهند که با این افراد دوست نباش و از آنها دوری کن .

قال علی علیه السلام : ایاک و مصادقه الاحمق فانه یرید ان ینفعک فیضرک ؛ برحذر باش از دوستی با احمق، که میخواهد به تو نفع برساند ولی زیان می رساند.^۵

و برای دوری و دفع انسان های بخیل و مال پرست می فرماید: قال علی علیه السلام : ایاک و مصادقه البخیل فانه یقعد عنک احوج ما تکون الیه ؛ از دوستی با بخیل بپرهیز، زیرا به هنگام شدیدترین حاجت و نیازمندی تو را ترک میگوید.

^۴ : سلوک علوی راهبردهای امام علی ع در تربیت فرزندان ، سید حسین اسحاقی ، ص ۱۵

^۵ : سلوک علوی راهبردهای امام علی ع در تربیت فرزندان ، سید حسین اسحاقی ، ص ۲۴

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

قال علی علیه السلام: ایاک و مصادقه الفاجر فانه یبیک بالتافه ؛ برحذر باش از دوستی با انسان فاسد و جنایتکار که تو را به چیز کمی می فروشد.

قال علی علیه السلام: ایاک و مصادقه الکذاب فانه کالسراب یقرب علیک البعید و یبعد علیک اقرب ؛ برحذر باش از دوستی با دروغگو، چرا که او مانند سراب است، دور را در نظر تو نزدیک و نزدیک را دور جلوه می دهد .

قال علی علیه السلام: قارن اهل الخیر تکن منهم و باین اهل الشر تبین عنهم ؛ به نیکوکاران نزدیک باش که از آنان خواهی شد و از اهل شر و بدی دوری کن تا از آنها برکنار باشی .^۶

۲. علما و نصیحت کنندگان جامعه

علما انسانهای پاک و دلسوزی هستند که در برابر کجیها و زشتیها نمیتوانند بیتفاوت بمانند و چون پدری مهربان و دوستی خیرخواه لب به پند و اندرز می‌کشایند. آنها از عوامل مهم تربیت به شمار می‌آیند که باید به آنان احترام گذاشت و گوش دل به سخنانشان سپرد در غیر این صورت تلخیها و پشیمانیها در انتظار ما خواهد بود .^۷

قال علی علیه السلام : فان معصیه الناصح الشفیق العالم المجرب تورث الحسره و تعقب الندامه ؛ نافرمانی از دستور نصیحتکننده مهربان، استاد دانا و با تجربه باعث پشیمانی و اندوه ناگوار خواهد شد .^۸

۳. یکی از عوامل ارزنده تربیتی هم برای جوامع اسلامی و هم برای دنیای تشنه حقیقت و سعادت، قرآن کریم است که نقش تربیتی آن در نهج البلاغه فراوان مطرح شده است: قال علی علیه السلام : ان هذا القرآن هو الناصح الذی لا یغش و الهادی الذی لا یضل ؛ این قرآن پند دهندهای است که انسان را نمی فریبد و هدایتکنندهای است که گمراه نمی کند .

قال علی علیه السلام : فما دلک القرآن علیه من صفته فائتم به و استضی بنور هدايته ؛ آنچه را که قرآن از صفات خدا بیان می کند ، بپذیر و از نور هدایت قرآن بهره‌گیر تا رستگار شوی .^۹

^۶ : تربیت در نهج البلاغه ، دفتر نشر امام علی علیه السلام ، ص ۲۵

^۷ : تربیت در نهج البلاغه ، دفتر نشر امام علی علیه السلام ، ص ۲۷

^۸ : نهج البلاغه، خطبه ، ۲ / ۳۵

^۹ : نهج البلاغه، خطبه ، ۸ / ۹۱

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۴. همسایه و همسایگان

بدون روابط با همسایگان نمیشود به زندگی اجتماعی تداوم بخشید. همسایگان نه تنها حقوق الهی، انسانی فراوانی به یکدیگر دارند بلکه از نظر تربیتی، بعنوان یکی از عوامل اجتماعی تربیت به حساب میآیند لذا باید در خریدن منزل و انتخاب همسر دقت لازم را به عمل آورد.

قال علی علیه السلام : سل عن الرفیق قبل الطریق و عن الجار قبل الدار ؛ قبل از حرکت برای سفر درباره همسفر و پیش از خریدن منزل درباره همسایه ات، تحقیق کن.^{۱۰}

۵. تبلیغات

یکی از عوامل تربیت و معرفی ارزشها و نیروی بازدارنده از زشتیها، تبلیغات اسلامی است که گاهی به شکل وعظ و خطابه یا نصیحت و اندرز و زمانی با عنوان امر به معروف و نهی از منکر در جامعه اسلامی مطرح می شود. اگر همه افراد جامعه به این عامل حساس اجتماعی توجه کنند، تربیت فرد و جامعه تحقق می پذیرد.^{۱۱}

امام علی ع می فرمایند : لا تتركوا الامر بالمعروف و النهی عن المنکر فیولی علیکم شرارکم ثم تدعون فلا یستجاب لکم ؛ تبلیغات و امر به معروف و نهی از منکر را ترک نکنید که اشرار و فاسدان بر شما مسلط میگردند، سپس هر چه دعا کنید مستجاب نمیگردد.^{۱۲}

علی ع نمونه ای کامل از تربیت اسلام

با توجه به شخصیت والای حضرت علی علیه السلام که خود نمونه ی کامل تربیتی اسلام و تبلور عینی تفکر توحیدی است، مرد نامتناهی که از سنین کودکی در کنار پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و تحت رهبری و سرپرستی آن قائد عظیم الشان برآمده و پرورش یافته و ابعاد روحی و مکارم والای او با فرهنگ قرآنی شکل گرفته است، وجودی که در واقع خود قران ناطق است و مفسر و شارح راستین آن، چنانکه -به گفته ی استاد شهید مطهری اگر علی علیه السلام نمی بود، شاید برای همیشه معارف عقلی قران

^{۱۰} : نهج البلاغه ، نامه / ۳۱

^{۱۱} : تربیت در نهج البلاغه ، دفتر نشر امام علی علیه السلام ، ص ۳۲

^{۱۲} : نهج البلاغه نامه ۷/

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

بدون تفسیر می ماند او که شهسوار و یکه تاز میدانهای سخن و قلم و شمشیر و اندیشه و عبادت و سیاست است و به حقایق عالم و اسرار کائنات و آن چنان وقوف دارد که فرموده است: لو كشف الغطاء ما ازددت يقينا؛ شخصیتی که احاطه اش به معارف الهی و احکام شرعی به پایه ای است که از هر چیزی آگاهی دارد و تنها اوست که به حق -جرات اظهار چنین ادعائی را داراست که می فرماید: ایها الناس سلونی قبل ان تفقدونی، فلانا بطرق السماء اعلم منی بطرق الارض؛ از من بپرسید هر مطلبی را قبل از آن که مرا نیابید که من به راههای آسمان دانانترم از راههای زمین.^{۱۳}

پیوند تعلیم و تربیت

تقسیم تربیت به دو بخش عقلانی و اخلاقی، در فلسفه جدید تعلیم و تربیت نیز مورد توجه قرار گرفته است. ژان پیاژه، یکی از متخصصان این فن، ضمن تأکید بر همراهی حیرت آور این دو بخش از تربیت، ایجاد تفکر منطقی را در انسان مستلزم پرورش او می داند و بر تربیت عقل و قلب اصرار می ورزد.

به نظر وی اولین وظیفه تربیت تشکیل و بنا کردن عقل است... حق بهره مندی از تربیت اخلاقی همانند برخورداری از پرورش عقلی، در این است که آدمی حق داشته باشد، عقل و اخلاق را واقعا در خود بسازد یا لا اقل در تهیه و ساختمان آنها سهیم باشد و آن متضمن چیزی بالاتر از کسب معرفت ها یا گوش دادن به درس و اجبار به اطاعت است. این حق در واقع، حق سفتن و پرداختن لوازم معنوی گران بهایی است که ساختن آنها در گرو محیط اجتماعی مخصوصی است.^{۱۴}

خواجه نصیر طوسی می گوید:

در صورتی انسان به سعادت واقعی نایل می شود که شهوت و غضب و آمال و آرزوهای خویش را تحت فرمان خرد قرار دهد و خرد را به فرمان دین در آورد و اراده خویش را در مشیت خداوند فانی سازد.^{۱۵}

انسان موجودی است اثرگذار و تأثیر پذیر؛ ولی اثرپذیری او باعث شده است که موجودی قابل انعطاف باشد. نفس انسان در آغاز سالم، صاف و بیآلایش است و می تواند تحت تعلیم و تربیت های گوناگون قرار گیرد. همچنین چون انسان دارای قدرت اختیار، انتخاب و اراده آزاد است؛ هم مسؤول است و هم می تواند ماهیت های متفاوت و مختلف پیدا کند و این تعلیم و تربیت است که

^{۱۳}: دریچه ای گشوده بر آفتاب، حسین رزمجو، ص ۱۳۵

^{۱۴}: تعلیم و تربیت در عصر ظهور، رحیم کارگر، ص ۱۱

^{۱۵}: تعلیم و تربیت در عصر ظهور، رحیم کارگر، ص ۱۱

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

آینده و سرنوشت انسان را می‌سازد و مسیر زندگی وی را تعیین می‌کند. اگر تربیت و تعلیم بر اساس فطرت پاک و استعدادهای درونی عالی او باشد، در این صورت او یک انسان پاک و وارسته و متخلق به اخلاق اسلامی به بار خواهد آمد و اگر تربیت شخصی، مبتنی بر فساد اخلاقی و معیارهای غیر الهی باشد، از وی فردی فاسد و بیایمان ساخته خواهد شد. یکی از متفکران معاصر می‌نویسد:

عقل و قلب آدمی یا به عبارت دیگر این دو نوع فعالیت درونی، موقعی است که نورانیت روح را که روشنایی خود را از مبدأ اعلی نور السماوات و الارض گرفته است بپذیرد؛ کلیه احکام و فعالیت های آنها نورانی می‌شود و اگر آن دو پدیده به همین روشنایی های طبیعی قناعت بورزند و رابطه خود را از روح و نورانیت آن قطع کنند، مانند حواس طبیعی که داریم، تنها پدیده ها و روابط صوری جهان طبیعت را درمیابند؛ چنان که چشم را این نور حالی بین کند، همچنین جسم و عقل و روح را گرگین کند.^{۱۶}

عالی ترین مکتب اخلاق و تربت از دیدگاه متفکران

استاد سنایس میگوید: قرآن، قانون عامی است که باطل از هیچ سوئی به آن راه ندارد و صالح و شایسته برای هر زمان و مکان است و اگر مسلمانان به آن تمسک جسته و طبق تعالیم و احکام آن عمل مینمودند، صبح میکردند در حالی که مانند گذشته بر همه امتها سیادت داشتند.

دکتر گوستاولوبون فرانسوی میگوید: تعالیم اخلاقی قرآن، برگزیده آداب عالی و خلاصه مبادی کرایم اخلاق است و از آداب انجیل، به درجات بالاتر است.

ادوار لوهارت میگوید: نور حکمت قرآن، نوری است که بر سینه پیغمبری که برای ارشاد بشر مبعوث شد، نازل گشت و دستوری باقی گذارد که هرگز با آن گمراه نمیگردند؛ قرآنی که جامع مصالح دنیا و خیر آخرت است.

کنت هنری دی کستری میگوید: اگر در قرآن، غیر از جلوه و روشنی معانی و جمال و زیبایی مبانی دیگری نبود، کافی بود که بر افکار مسلط شود و قلوب را فرا گیرد.

^{۱۶}: تعلیم و تربیت در عصر ظهور، رحیم کارگر، ص ۱۲

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

دکتر موریس فرانسوی: قرآن فاضلترین کتابی است که دست صنعت ازلی برای بشر پدید آورده و کتابی است که در آنشک و شبهه ای نیست.^{۱۷}

الکس لوازون محمد صلیالله علیه وآله وسلم کتابی به جا گذارد که در میان مسایل علمی جدید و نوین، آیت بلاغت و سجل اخلاق و کتاب مقدّس است؛ مسأله‌های که با اساس و پایه‌های اسلامی معارضه نماید، وجود ندارد و بین تعالیم قرآن و قوانین طبیعت مناسبت و سازگاری و مطابقت تمام برقرار است.

جیمس متشر: شاید قرآن از هر کتابی در عالم، بیشتر خواننده داشته باشد و به طور حتم از هر کتابی برای حفظ، آسانتر و تأثیرش در دلها بیشتر است. و از مزایای آن این است که هنگام شنیدن آن، دلها خاشع و ایمان زیاد میشود.^{۱۸}

نتیجه

از آنچه گذشت، دریافتیم که امام علی علیه السلام یک نظام جامع تربیتی ارائه کرده است؛ زیرا در دیدگاه تربیتی علی علیه السلام هم از اهمیت و ضرورت تربیت و هم از ویژگی‌ها، اهداف و اصول سخن به میان آمده و هم از شیوه‌های مؤثر در به کارگیری اصول و مبانی تربیت که در مجموع حکایت از جامعیت نظام تربیتی آن حضرت دارد. از منظر ایشان، خانواده نقش کلیدی و اساسی در تربیت دارد و این بدان دلیل است که اولاً، در تاءثیر عامل وراثتی و دیگر عوامل محیطی نقش اساسی دارد. ثانیاً، تا پیش از بلوغ، در مجموع بیشترین بخش عمر فرزندان در کانون خانواده و تحت نظارت آنان سپری می‌شود و ثالثاً، نقش الگویی والدین، به ویژه در تربیت اخلاقی، بسیار چشمگیر است. از طرفی، خانواده خود از عوامل تاءثیر گذار محیطی در تربیت فرزندان است که می‌تواند از راه ارتباطات اجتماعی، زمینه دوست‌یابی شایسته را برای فرزندان فراهم آورد. هم‌چنین نقش پدر در زمینه‌سازی عوامل محیطی برجسته‌تر از دیگر اعضای خانواده است. پس از خانواده، گروه دوستان و هم‌سالان، بیش از دیگر عوامل مورد توجه حضرت قرار گرفته است؛ چون تاءثیرهای مستقیم دوستان بر همدیگر، انکارناپذیر است. علاوه بر گروه هم‌سالان، نقش همسایگان، انجمن‌ها، احزاب و علما نیز از دیدگاه امام علی علیه السلام حائز اهمیت است.

منابع

^{۱۷}: عالیترین مکتب تربیت و اخلاق یا ماه مبارک رمضان، آیت الله شیخ لطف الله صافی گلپایگانی، ص ۲۵

^{۱۸}: عالیترین مکتب تربیت و اخلاق یا ماه مبارک رمضان، آیت الله شیخ لطف الله صافی گلپایگانی، ص ۲۶

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۱. نهج البلاغه ، مولف دشتی ، ۱ جلدی ، انتشارات افاق ، چاپ ۱۳۸۰
۲. سیری در تربیت اسلامی ، مصطفی دلشاد تهرانی ، ۱ جلدی ، انتشارات تهران دریا ، چاپ ۱۳۸۲
۳. سلوک علوی راهبردهای امام علی ع در تربیت فرزندان ، سید حسین اسحاقی ، ۱ جلدی ، انتشارات بوستان کتاب قم ، چاپ ۱۳۸۷
۴. تربیت در نهج البلاغه ، دفتر نشر امام علی علیه السلام ، ۱ جلدی ، وزارت آموزش و پرورش ، چاپ ۱۳۷۶
۶. دریچه ای گشوده بر آفتاب ، حسین رزمجو ، ۱ جلدی ، انتشارات دارالفکر، چاپ ۱۳۶۹
۷. تعلیم و تربیت در عصر ظهور ، رحیم کارگر ، ۱ جلدی ، بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود علیه السلام، چاپ ۱۳۸۹
۸. عالیترین مکتب تربیت و اخلاق یا ماه مبارک رمضان ، آیت الله شیخ لطف الله صافی گلپایگانی ، ۱ جلدی ، دفتر آیت الله لطف الله صافی گلپایگانی ، چاپ ۱۳۵۳